

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

تدوین ماندگار

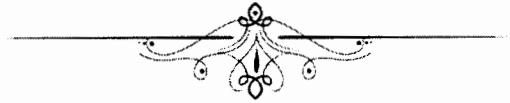
مصاحبه تاریخ شفاهی با
دکتر حسین خطیبی

مصاحبه، تدوین و پژوهش

پیمانہ صالحی

تاریخ شفاهی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تدبیر ماندگار

مصاحبه تاریخ شفاهی با دکتر حسین خطیبی

مصاحبه، تدوین، و پژوهش:

پیمانہ صالحی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

معاونت پژوهش و منابع دیجیتال

پژوهشکده اسناد

تابستان ۱۴۰۰

فهرستویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی ایران

سرشناسه	: خطیبی، حسین، ۱۲۹۵ - ۱۳۸۰، مصاحبه‌شونده
عنوان و نام پدیدآور	: تدبیر ماندگار: مصاحبه تاریخ شفاهی با دکتر حسین خطیبی/ مصاحبه تدوین و پژوهش بیمانه صالحی؛ ویراستار صوری و ساختاری آرزو تجلی؛ آنچه‌کسده! سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده اسناد
مشخصات نشر	: تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری	: ۲۷۶ص: عکس، نمونه، ۳۱/۵×۱۴/۵ س.م
فروست	: انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۵۷۵
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۴۶-۶۲۸-۰-۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۶۱-۲۶۴
یادداشت	: نامه
عنوان دیگر	: مصاحبه تاریخ شفاهی با دکتر حسین خطیبی
موضوع	: خطیبی، حسین، ۱۲۹۵ - ۱۳۸۰ -- مصاحبه‌ها
موضوع	: خطیبی، حسین، ۱۲۹۵ - ۱۳۸۰ -- خاطرات
موضوع	: جمعیت شیر و خورشید سرخ ایران
موضوع	: نویسندگان ایرانی -- قرن ۱۳ -- مصاحبه‌ها
موضوع	: Authors, Iranian -- 20th century -- Interviews
موضوع	: شاعران ایرانی -- قرن ۱۴ -- مصاحبه‌ها
موضوع	: Poets, Persian -- 20th century -- Interviews
موضوع	: تاریخ شفاهی -- ایران
موضوع	: Oral history -- Iran
موضوع	: ایران -- تاریخ -- بهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ -- خاطرات
موضوع	: Iran -- History -- Pahlavi, 1941 - 1978 -- Personal narratives
شناسه افزوده	: صالحی، بیمانه، ۱۳۵۲، - مصاحبه‌گر، گردآورنده
شناسه افزوده	: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران پژوهشکده اسناد
شناسه افزوده	: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
شناسه افزوده	: National Library and Archives of I.R. of IRAN
رده بندی کنگره	: DSR۱۵۶۸
رده بندی دیویی	: ۹۵۵:۰۸۲:۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۴۲۰۸۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران: شماره ۱۵۷۵

عنوان: تدبیر ماندگار: مصاحبه تاریخ شفاهی با دکتر حسین خطیبی

مصاحبه، تدوین و پژوهش: بیمانه صالحی

ویراستار صوری و ساختاری: آرزو تجلی

صفحه آرا: شیوا باقری

طراح جلد: محمد قدیمی

نمایه‌ساز: صدف نعیمی

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

(معاونت پژوهش و منابع دیجیتال)

شمارگان: ۵۰۰ نسخه / چاپ اول ۱۴۰۰

چاپ و صحافی: نگلانو

بها: ۱۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۴۶-۶۲۸-۰-۰

نشانی: تهران، بزرگراه شهید حقانی (غرب به شرق)، بعد از ایستگاه مترو، بلوار کتابخانه ملی، دفتر فروش: ۸۱۶۲۳۲۷۷

نمبر: ۸۱۶۲۳۳۰۱ فروشگاه مجازی: <http://bookshop.nlai.ir> پست الکترونیک انتشارات: publication@nlai.ir

سایته انتشارات: <http://publish.nlai.ir>

فهرست مطالب

۹	سخن ناشر
۱۱	مقدمه
	فصل اول: خانواده و تحصیلات
۲۷	۱. خانواده
۳۰	۲. مدرسه ابتدایی
۳۱	۳. دوره اول متوسطه
۳۳	۴. مدرسه دارالفنون
۳۵	۵. تهران در دوره رضاشاه
۳۸	۶. پیشینه تأسیس دانشگاه تهران
۴۰	۷. انتقال استادان به دانشگاه
۴۲	۸. محل دانشگاه تهران
۴۳	۹. تحصیل در رشته زبان و ادبیات فارسی
۴۶	۱۰. اولین اعتصاب دانشجویی
۴۷	۱۱. دبیری دانشگاه
۴۸	۱۲. دکترای ادبیات فارسی
۵۱	۱۳. کتابخانه دانشسرای عالی

فصل دوم: کتابخانه دانشکده حقوق و لغت‌نامه دهخدا

۵۵	۱. کتابخانه دانشکده حقوق
۵۶	۲. فرهنگستان ایران

۶۰	۳. مؤسسه و عظ و خطابه
۶۲	۴. روزنامه رسمی
۶۳	۵. چاپ لغت نامه دهخدا
۶۸	۶. کرسی سبک شناسی
۶۹	۷. ملک الشعرای بهار
۷۱	۸. شعر و شاعری

فصل سوم: پیشینه صلیب سرخ و تشکیلات جمعیت شیروخورشید سرخ

۷۷	۱. پیشینه جمعیت صلیب سرخ
۷۸	۲. انتخاب سه علامت متفاوت
۷۹	۳. کمیته بین المللی صلیب سرخ و اتحادیه بین المللی هلال احمر
۸۴	۴. آشنایی با جمعیت شیروخورشید سرخ
۸۶	۵. تشکیلات جمعیت در سال ۱۳۲۶
۸۸	۶. دکتر امیر اعلم و مؤسسان جمعیت
۸۹	۷. نخستین اقدامات و انتصاب به مدیر عاملی
۹۱	۸. گسترش تشکیلات جمعیت
۹۲	۹. اولین عایدی مستمر
۹۳	۱۰. عایدی نامرئی
۹۳	۱۱. عواید گمرکی و سود بازرگانی
۹۵	۱۲. کمک دفاتر اسناد رسمی
۹۹	۱۳. جمعیت و عواید دروازه‌های
۱۰۰	۱۴. مصرف عواید جمعیت
۱۰۲	۱۵. موقوفات جمعیت شیروخورشید سرخ
۱۰۹	۱۶. اعضای جمعیت
۱۱۱	۱۷. آیت الله فیروزآبادی و جمعیت
۱۱۳	۱۸. توجه به فعالیت‌های داوطلبانه
۱۱۵	۱۹. تأسیس نخستین مهد کودک
۱۱۷	۲۰. صنعتی زاده و جمعیت شیروخورشید

فصل چهارم: بیمارستان‌ها و مراکز جمعیت شیروخورشید سرخ

- ۱۲۳ ۱. بیمارستان امدادی شیروخورشید سرخ
- ۱۲۵ ۲. مرکز مبارزه با سرطان
- ۱۲۶ ۳. مرکز ساخت دست‌وپای مصنوعی
- ۱۲۶ ۴. مرکز مبارزه با سل
- ۱۲۷ ۵. توسعه خدمات در شهرستان‌ها
- ۱۲۹ ۶. تأمین دارو
- ۱۳۲ ۷. بیمارستان‌های صحرایی
- ۱۳۴ ۸. درمان حجاج در مکه و مدینه
- ۱۳۶ ۹. سازمان داوطلبان شیروخورشید سرخ
- ۱۳۸ ۱۰. سازمان جوانان شیروخورشید سرخ
- ۱۴۰ ۱۱. مرکز انتقال خون
- ۱۴۲ ۱۲. بیمارستان‌های جمعیت قبل از شهریور ۱۳۲۰
- ۱۴۴ ۱۳. انتقال بیمارستان‌های وزارت بهداشتی به جمعیت
- ۱۵۰ ۱۴. تأسیس مدرسه پرستاری
- ۱۵۲ ۱۵. سازمان عمران امدادی بنادر و جزایر جنوب
- ۱۵۹ ۱۶. کشتی بیمارستانی
- ۱۶۱ ۱۷. بیمارستان‌های مناطق شیخ‌نشین‌ها
- ۱۶۵ ۱۸. شبکه مخابراتی خاص
- ۱۶۷ ۱۹. بیمارستان اختر
- ۱۶۸ ۲۰. کمک‌رسانی در جنگ اعراب و اسرائیل
- ۱۶۹ ۲۱. امدادرسانی زمان جنگ

فصل پنجم: سازمان خدمات اجتماعی و مجلس شورای ملی

- ۱۷۳ ۱. سازمان خدمات اجتماعی
- ۱۷۵ ۲. رئیس دفتر شمس پهلوی و رقابت با جمعیت
- ۱۷۶ ۳. جمعیت‌های خیریه پهلوی دوم
- ۱۷۷ ۴. فعالیت یا تعطیلی مجلس سنا

۱۷۹	۵. نمایندگان مجلس و کنگره آزاد زنان و مردان
۱۸۲	۶. مجلس شورای ملی و نمایندگی لار
۱۸۹	۷. هیئت‌رئیسۀ مجلس بیست‌ویکم
۱۹۲	۸. اختلاف با شریف امامی
۱۹۴	۹. احزاب مجلس
۱۹۶	۱۰. حزب ایران نوین
۱۹۷	۱۱. حزب رستاخیز ملت ایران
۲۰۰	۱۲. نمایندگی تهران
۲۰۱	۱۳. نفوذ شاه در مجلس
۲۰۲	۱۴. لایحه کاپیتولاسیون در مجلس
۲۰۷	۱۵. شخصیت حسنعلی منصور
۲۰۸	۱۶. نخست‌وزیری هویدا
۲۰۹	۱۷. مسئله بحرین
۲۱۱	پیوست‌ها
۲۱۳	۱. کارنامه
۲۱۳	۱-۱. کتاب‌ها
۲۱۳	۱-۲. مقاله‌ها
۲۱۷	۲. اسناد
۲۵۳	۳. تصاویر
۲۶۱	فهرست منابع
۲۶۵	نمایه‌ها
۲۶۷	۱. نمایۀ اشخاص
۲۷۳	۲. نمایۀ مکان‌ها

سخن ناشر

انتشارات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران چاپ و نشر آثار علمی و تخصصی خاصی را بر عهده دارد که عمدتاً موردنیاز و استفاده کتابخانه‌ها و آرشیوها و مراکز اسنادی و نیز مراکز آموزشی و پژوهشی است.

خطمشی انتشاراتی سازمان در این زمینه، ارائه الگوی نشر کتابخانه‌ای و آرشیوی از طریق چاپ و انتشار منابع علمی-پژوهشی و عرضه مطلوب آثار حرفه‌ای و تخصصی در حوزه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) و مطالعات و پژوهش‌های آرشیوی و اسنادی مانند منابع مرجع، سرعنوان‌های موضوعی، رده‌ها، استانداردها، اصطلاح‌نامه‌ها، مستندها، دستنامه‌ها، فهرست‌ها و فهرستگان‌ها، ایران‌شناسی، اسلام‌شناسی، تاریخ شفاهی؛ همچنین احیا و چاپ منابع نفیس و نادر از جمله اسناد تاریخی، نسخه‌های خطی، نشریات قدیمی و آثار بین‌رشته‌ای مرتبط و وابسته به این حوزه‌ها در انواع قالب‌ها و محمل‌های چاپی و الکترونیکی است.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران امیدوار است با یاری پروردگار و همراهی اصحاب قلم و اندیشه، در جهت پاسداشت و اشاعه دستاوردهای علمی و فرهنگی ایران‌زمین، با توش و توان روزافزونی گام بردارد.

خاطر نشان می‌شود که مطالب مطرح‌شده در متن کتاب‌های حوزه تاریخ شفاهی، صرفاً نظر و دیدگاه مصاحبه‌شوندگان است.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

جمهوری اسلامی ایران

ای زبان فارسی، افسونگری
هرچه گویم از تو، زان افزون‌تری
این صدای تُست، کاندر گوش ماست
می‌شناسم من، صدایی آشناست

حسین خطیبی

مقدمه

ضرورت تأسیس نهادی که امر «کمک‌رسانی و امداد در جامعه» را در وضعیت صلح و جنگ عهده‌دار باشد، به اوایل قرن بیستم بازمی‌گردد. ایجاد چنین مؤسسه‌ی مدرنی در ایران علاوه بر ضرورت اجتماعی آن، برخاسته از الگویی کلی از جوامع پیشرفته اروپایی بود. برای ایران آن روزگار، گذشته از ابعاد اجتماعی، نکته‌ی مهم دیگری هم مطرح بود که امری کاملاً سیاسی بود و آن، ملاحظات سیاسی خارجی و بین‌المللی آن دوران بود (آذری شهرضایی، ۱۳۸۱، ص ۷۷). در بررسی تفکر تأسیس، شکوفایی، و گسترش فعالیت‌های «جمعیت شیروخورشید سرخ ایران» (هلال احمر کنونی)، از سال ۱۲۸۶ تاکنون، بینش و نگرش و نقش بنیان‌گذاران و علاقه‌مندان انجام امور خیریه و عام‌المنفعه در خور اعتناست و فراز و نشیب‌های فعالیت این جمعیت را به‌طور شفاف در ادوار متمایز تاریخی و اجتماعی نشان می‌دهد.

حسین خطیبی از بنیان‌گذاران جمعیت شیروخورشید سرخ ایران بود و برای روشن شدن نقش و جایگاه او در پایه‌گذاری و رشد و ارتقای عملکرد این جمعیت لازم است که نحوه‌ی شکل‌گیری و فعالیت‌های آن را در چهار مبحث: (۱) بروز و نهفتگی، (۲) تأسیس و تثبیت، (۳) رشد و شکوفایی، و (۴) پس از پیروزی انقلاب اسلامی مرور نماییم.

۱. بروز و نهفتگی (۱۲۸۶-۱۳۰۱)

نخستین کوشش ایرانیان برای پیوستن به کنوانسیون‌های بین‌المللی صلیب‌سرخ، به دوران پادشاهی ناصرالدین شاه قاجار بازمی‌گردد. ایران در زمان سلطنت او در شوال ۱۲۹۱/ دسامبر

۱۸۷۴ کنوانسیون مصوب ۱۸۶۴ ژنو را پذیرفت، اما عملاً ده‌ها سال پس از این تاریخ، برای تأسیس مؤسسه یا سازمانی که عامل اجرایی این کنوانسیون در ایران باشد، هیچ‌گونه اقدامی صورت نگرفت (ملک‌زاده، ۱۳۹۵).

اینکه چرا ایران ده‌ها سال برای ایجاد شعبه ایرانی صلیب‌سرخ اقدام نکرد، موضوعی است که احتمالاً دلایل اصلی آن را می‌توان در فقدان نیروهای متخصص و امکانات فنی و زیربنایی و مالی لازم جست‌وجو کرد. دلیل این امر که چرا به‌رغم فقدان زمینه‌های مادی و معنوی برای ایجاد چنین نهادی، ایران فعالانه در کنفرانس‌های صلیب‌سرخ شرکت می‌کرد و حتی هزینه‌های سالانه عضویت خود را می‌پرداخت، موضوعی بود که به نگرانی ایران از خدشه‌دار شدن تمامیت ارضی کشور با مداخله قدرت‌های روس و انگلیس و همچنین عثمانی برمی‌گشت (آذری شهرضایی، ۱۳۸۱، ص ۷۸).

اولین کنفرانس بین‌المللی در ۱۸۶۴ به پیشنهاد ناپلئون سوم، امپراتور فرانسه، در ژنو تشکیل شد و دولت‌های شرکت‌کننده در این کنفرانس تصمیم گرفتند که هیئت‌هایی به نام صلیب‌سرخ در کشورهای خود تشکیل دهند تا کمک‌های انسان‌دوستانه و امدادسانی - چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ - را به آسیب‌دیدگان برسانند. کشورهای عضو صلیب‌سرخ جهانی به‌دلیل اینکه سوئیس بانی و مؤسس چنین نهادی بود، برای احترام و قدردانی از این کشور با اقتباس از پرچم آن - که صلیب سفید در متن سرخ‌رنگ قرار دارد - پیشنهاد کردند که صلیب سرخ در متن سفید، پرچم این نهاد بین‌المللی باشد (ملک‌زاده، ۱۳۹۵).

با وجود اینکه ایران ده سال بعد کنوانسیون مصوب ۱۸۶۴ را پذیرفت و عضو این نهاد بین‌المللی شد، ولی تا ۱۹۰۶ هیچ نوع حساسیتی به پرچم آن نشان نداد. در این سال، برخی دولت‌ها از جمله ایران، ضمن ابراز همراهی با اجرای مفاد قرارداد صلیب‌سرخ جهانی، بر لزوم استفاده از نشان ملی خود تأکید کردند، البته کشورهای اروپایی با این موضوع موافق نبودند. در این کنفرانس عبدالصمد ممتازالسلطنه، نماینده ایران، طی نطقی اظهار داشت با اینکه صلیب مذهبی مورد احترام آیین اسلام است، به‌دلیل پاره‌ای ملاحظات تاریخی باید اجازه داده شود کشورها علامت ملی خود را داشته باشند (شیرخورشید سرخ از ۱۲۸۶ تا امروز، بی‌تا). سرانجام با تلاش‌های ممتازالسلطنه، شیرخورشید سرخ برای امدادسانی و کمک‌های انسان‌دوستانه مورد تأیید صلیب‌سرخ جهانی قرار گرفت. دولت‌های روس، انگلیس، و آلمان از این رویکرد خشنود نبودند و در کنفرانس صحنه بین‌المللی پاریس، در ۱۹۰۷، با ایجاد مریض‌خانه دولتی و

قرنطینه‌های مورد تأیید نهاد بین‌المللی صلح در نواحی مرزی و بندرهای ایران مخالفت کردند. نباید فراموش کرد که آن سال‌ها با تقسیم ایران به دو منطقه زیر نفوذ روس و انگلیس و چشمداشت عثمانی‌ها به بقیه خاک کشور، هم‌زمان بود. از این رو، ایران می‌کوشید برای حفظ تمامیت ارضی خود از هر بهانه و فرصتی بهره گیرد. بنابراین بحث صلیب‌سرخ یا شیروخورشید سرخ نیز در چنین چهارچوبی جریان داشت و آرام‌آرام جنبه اجتماعی آن اهمیت می‌یافت (آذری شهرضایی، ۱۳۸۱، ص ۷۹).

پس از پیروزی انقلاب مشروطیت بر استبداد صغیر محمدعلی شاه در ۱۳۲۷ ق. که جنگ داخلی میان مشروطه‌خواهان و مستبدان جریان داشت، برای نخستین بار نمونه‌هایی از فعالیت رسمی شیروخورشید سرخ به چشم خورد. این تلاش با حمایت اداره صحتیه نظام و به‌همت دکتر امیر اعلم، معمار اصلی جمعیت شیروخورشید سرخ ایران صورت گرفت. در آغاز، تعدادی از دیپلمه‌های پزشک دانش‌آموخته دارالفنون پس از گذراندن آزمون‌های لازم استخدام شدند. سپس با ایجاد مریض‌خانه‌های سیار، آنان را به اردوگاه‌های مختلف جنگ روانه کردند (شیروخورشید سرخ از آغاز تا امروز، بی‌تا).

دکتر امیر اعلم، رئیس اداره صحتیه نظام، در سال ۱۳۳۱ ق / ۱۹۳۱، دکتر غلامحسین خان را به‌عنوان نماینده ایران در کنفرانس بین‌المللی بلژیک معرفی و تقاضا کرد بودجه‌ای برابر ۲۵۰ تومان برای اعزام او اختصاص یابد که با مخالفت خزانه‌دار کل روبه‌رو شد. امیر اعلم در نامه‌ای به وزارت مالیه با تأکید بر خدمات جمعیت در زدوخوردهای مشروطه، به تأثیر سیاسی حضور ایران در این کنفرانس و مناسبات سیاسی خارجی دولت اشاره و خودداری از تصویب بودجه را مخالف شئون سیاسی دولت قلمداد کرد. سرانجام دکتر غلامحسین خان به بلژیک فرستاده شد (آذری شهرضایی، ۱۳۸۱، ص ۸۶).

در جنگ جهانی اول، در پی هجوم نیروهای نظامی روسیه به ایران، کمیته ملی دفاع به ریاست سردار اسعد بختیاری «جمعیت خورشید سرخ» را ایجاد کرد و فعالیت‌هایی انجام داد. در مقدمه اساسنامه خورشید سرخ اقدامات پیش‌بینی‌شده‌ای مانند هدف‌های جمعیت شیروخورشید سرخ مطرح شده بود. در اساسنامه این جمعیت که در آذر ۱۲۹۴ در ماده ۲۱ به تصویب هیئت‌مدیره کمیته دفاع ملی رسیده بود، ارتباط با اداره صحتیه دولتی، صلیب‌سرخ، و هلال‌احمر از اهداف خورشید سرخ برشمرده شد (ملک‌زاده، ۱۳۹۵).

پس از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و خروج نیروهای خارجی از ایران، در کنار دیگر اقداماتی که برای بازسازی ایران صورت گرفت، تلاش‌هایی برای تشکیل جمعیت شیروخورشید سرخ

آغاز شد. امیر اعلم مقررات صلیب سرخ را ترجمه کرد و در اختیار احمدشاه قاجار گذاشت و پس از مذاکره‌های فراوان با احمدشاه و دیگر رجال دربارهٔ ضرورت تشکیل جمعیت شیروخورشید سرخ در ایران، آنان را به تأسیس جمعیت مجاب کرد.

۲. تأسیس و تثبیت (۱۳۰۱-۱۳۲۷)

به نظر می‌رسد صلیب سرخ جهانی هم ایران را برای تشکیل جمعیت شیروخورشید سرخ زیر فشار گذاشته بود زیرا سفارت ایران در سوئیس از راه وزارت امور خارجه در نامه‌ای، مجلس حفظالصحة دولتی را به شتاب در تشکیل جمعیت شیروخورشید سرخ برانگیخته و مجلس حفظالصحة نیز در پاسخ به وزارت خارجه اطمینان داده بود که مقدمات تشکیل و نظامنامهٔ اساسی آن را تهیه خواهد کرد.

«جمعیت شیروخورشید سرخ ایران» در ۱۸ بهمن ۱۳۰۱ به ریاست افتخاری محمدحسین میرزا، ولیعهد، تشکیل و در اسفند ۱۳۰۱ نظامنامهٔ اساسی جمعیت منتشر شد. این نظامنامه شامل ده فصل و شصت ماده دربارهٔ تشکیلات و نوع فعالیت‌ها بود. مادهٔ چهارم و پنج فصل اول، مهم‌ترین موادی هستند که دربارهٔ اهداف جمعیت مطرح شده است (تأسیس جمعیت شیروخورشید سرخ، ۱۳۰۴، ص ۹).

جمعیت شیروخورشید سرخ ایران که بر اساس مقررات بین‌المللی مرتبط با مؤسسات صلیب سرخ و هلال احمر جهانی تشکیل شد، در ۱۳۰۲ فعالیت خود را رسماً شروع کرد و در مرداد همان سال، اولین جلسهٔ رسمی کمیتهٔ مرکزی جمعیت تشکیل شد و به‌همت خیرخواهان، نخستین هیئت‌مدیرهٔ آن بر مبنای اساسنامهٔ مصوب شکل گرفت و رضاخان میرپنج (رضاشاه پهلوی) که رئیس‌الوزرا بود، رئیس افتخاری هیئت‌مدیره شد.

نخستین حرکت امدادی جمعیت، کمک به زلزله‌زدگان تربت حیدریه بود که به‌همت دکتر امیر اعلم صورت گرفت. از ۱۳۰۴ به بعد، اندک‌اندک اقدام‌های مؤثری برای شکل‌دهی به فعالیت‌های این جمعیت صورت پذیرفت: از جمله تعیین هیئت مرکزی مؤسسه، تشکیل هیئت‌های مختلف جمعیت در بعضی از ایالت‌های کشور، و نیز راه‌اندازی مجله‌ای، به‌عنوان ارگان رسمی جمعیت به نام شیروخورشید سرخ. در ۱۳۰۶ در جلسهٔ هیئت مرکزی جمعیت، به ترتیب حسن مستوفی‌الممالک، سیاستمدار مشهور، به‌عنوان رئیس؛ و دکتر امیر اعلم به‌عنوان نایب‌رئیس اول جمعیت انتخاب شدند. در ۱۳۰۷ نیز نخستین اقدامات برای تشکیل جمعیت نسوان شیروخورشید سرخ ایران صورت گرفت.

طی سال‌های بعد، تشکیلات جمعیت رو به گسترش گذاشت و بسته به موقعیت، افراد عضو جمعیت، به کمک سانحه‌دیدگان و نیازمندان می‌شتافتند. از جمله این موارد کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان شیروان در ۱۳۰۸ بود. در همین سال نیز کنفرانس دیپلماتیک ژنو دربارهٔ صلیب‌سرخ بین‌المللی، نشان شیروخورشید سرخ را در کنار نشان‌های هلال‌احمر و صلیب‌سرخ به‌عنوان نشان امدادی و دارای مصونیت در میادین نبرد به رسمیت شناخت. همچنین اقداماتی برای گسترش تشکیلات جمعیت صورت گرفت، از جمله اینکه سازمان جوانان جمعیت، با هدف آموزش جوانان در جهت تقویت حس وظیفه‌شناسی و همکاری اجتماعی به‌وجود آمد (اساسنامه سازمان جوانان شیروخورشید سرخ ایران، ۱۳۲۷، ص ۵۶).

۳. رشد و شکوفایی (۱۳۲۷-۱۳۵۷)

رضاشاه تا سال ۱۳۲۰ ریاست عالیۀ جمعیت را عهده‌دار بود و با آغاز سلطنت محمدرضا پهلوی، ریاست جمعیت به وی تفویض شد. با ریاست محمدرضاشاه بر جمعیت، تغییرات مختلفی در ساختار آن به‌وجود آمد. در ۱۳۲۷ اساسنامهٔ جدید جمعیت طراحی و در مجمع عمومی آن در همان سال به تصویب رسید. این اساسنامه ۱۱ قسمت و ۹۱ ماده داشت. در مقدمۀ این اساسنامه، محمدرضاشاه ریاست عالیۀ جمعیت را به خواهر خود، شمس پهلوی محول کرد. برابر مواد ۱۸ و ۱۹ این اساسنامه، وظایف جمعیت علاوه‌بر معالجهٔ مجروحان و رسیدگی به امور اسرا در زمان جنگ، امداد‌رسانی هنگام بلیات و حوادث، تأسیس مؤسسات انتقال خون در سراسر کشور، رسیدگی به وضع بینوایان، تربیت جوانان، و تربیت پرستار برای مراکز بهداشتی درمانی تعیین شد (سوری، ۱۳۸۳، ص ۸۴).

در ۱۳۲۷ دکتر حسین خطیبی‌نوری به عضویت هیئت‌مدیرهٔ جمعیت شیروخورشید سرخ درآمد و از اردیبهشت ۱۳۲۸ به سمت مدیرعامل کل جمعیت برگزیده شد و همکاری افتخاری خود را تا اسفند ۱۳۵۷ ادامه داد. پس از آن، حُسن مدیریت دکتر خطیبی و تقویت منابع مالی موجب شد جمعیت به‌سرعت دوران رشد و شکوفایی را طی کند. جمعیت، علاوه‌بر امداد‌رسانی در زمان وقوع بلاهای طبیعی، به تأسیس مراکز تحقیقات پزشکی، درمانگاه‌ها، بیمارستان‌ها، و شیرخوارگاه‌های متعدد در سراسر کشور اقدام کرد که از آن جمله می‌توان مرکز تحقیقات مبارزه با سرطان و مرکز مبارزه با بیماری‌های ریوی و سل را نام برد.

در ۱۳۴۶ خانه‌های جوانان شیروخورشید سرخ به‌عنوان مهم‌ترین بخش اجرایی شورای عالی جوانان، آغاز به کار کرد. برابر آیین‌نامه‌ی مربوط به شورای عالی جوانان، ریاست این شورا بر عهده‌ی وزیر آموزش و پرورش وقت بود. همچنین در ۱۳۴۹ با توجه به تفاوت کیفی خدمات بیمارستانی شیروخورشید سرخ، به دستور محمدرضاشاه بیش از صد بیمارستان و درمانگاه وابسته به وزارت بهداشتی در شهرستان‌ها، بخش‌ها، و روستاها به جمعیت شیروخورشید سرخ واگذار شد. در همین سال‌ها، برای رسیدگی بهتر به وضعیت بهداشتی-درمانی ساکنان جزیره‌های حاشیه‌ی خلیج فارس، یک کشتی بیمارستانی برای جمعیت خریداری شد و در ۱۳۵۰ بیمارستان جمعیت در امیرنشین دویی، و در ۱۳۵۱ بیمارستان دیگری در امیرنشین فجیره افتتاح شد. مهم‌ترین و گسترده‌ترین عملیات کمک‌رسانی جمعیت در دهه‌ی چهل، کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان بوئین‌زهرا در شهریور ۱۳۴۱ بود. در دهه‌ی پنجاه تا زمان پیروزی انقلاب اسلامی، برجسته‌ترین حیطه‌ی گسترش جمعیت در بخش بهداشت و درمان بود، به‌طوری که مقارن با پیروزی انقلاب، جمعیت شیروخورشید سرخ، پانصد مرکز درمانی با بیش از پانزده هزار تخت بیمارستانی در اختیار داشت.

۴. پس از پیروزی انقلاب اسلامی

بعد از انقلاب، جمعیت شیروخورشید سرخ به فعالیت‌های امدادی خود ادامه داد و در کمک به زلزله‌زدگان قاین در ۱۳۵۸، زلزله‌زدگان کرمان در ۱۳۶۰، و نیز در زمان جنگ ایران و عراق منشأ خدمات بسیاری بود. در همین سال‌ها دکتر سید حسن فیروزآبادی، ریاست جمعیت را بر عهده گرفت و تا سال ۱۳۶۲ در این مقام باقی ماند و پس از آن، مرحوم دکتر سیف‌الله وحیددستگردی به مدت پانزده سال رئیس جمعیت بود. دی ۱۳۶۲ برابر ماده واحده‌ی مصوب مجلس شورای اسلامی، عنوان جمعیت به «جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران» تغییر یافت و ایران از کلیه حقوق بین‌المللی خود برای استفاده‌ی انحصاری از نشانه‌ی شیروخورشید سرخ صرف‌نظر کرد (نصرتی، ۱۳۹۴).

با حذف مجمع عمومی از ارکان جمعیت، تصویب آخرین اساسنامه‌ی جمعیت (اساسنامه‌ی فعلی) در اردیبهشت ۱۳۶۷ در مجلس شورای اسلامی انجام شد و به این

ترتیب هرگونه تغییر احتمالی در اساسنامه در حوزه اختیارات مجلس قرار گرفت. طبق اساسنامه مذکور، اداره جمعیت زیر نظر رئیس و با نظارت هیئت اجرایی متشکل از رئیس، دبیرکل، نماینده ولی فقیه، نماینده وزیر بهداشت، و خزانه دار خواهد بود. در ۱۳۷۸ به دنبال تصدی مسئولیت دکتر احمدعلی نوربالا در جمعیت، تحولات نسبتاً وسیعی به وقوع پیوست. از مهم ترین اقدامات این دوره می توان به دور شدن جمعیت از جهت گیری های سیاسی کشور و پایبندی به اصول نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر یعنی انسانیت، بی غرضی، بی طرفی، عدم وابستگی، خدمات داوطلبانه، یگانگی، و جهان شمولی اشاره کرد. همچنین سازمان داوطلبان مجدداً در تحقق اهداف جمعیت تشکیل و تقویت شد. معاونت امور جوانان هم به عنوان یکی دیگر از ارکان مهم جمعیت، به سازمان جوانان تبدیل شد و مراکز پرورش اسلامی جوانان حذف و «مراکز امور جوانان» زیر نظر سازمان جوانان تشکیل شد (شیرخورشید سرخ از ۱۳۸۶ تا امروز، بی تا).

جمعیت در ۱۳۸۰ موفق شد پس از ده سال وقفه، مسئولیت هیئت پزشکی حج را به دست آورد. در این سال سومین اجلاس منطقه ای جمعیت های صلیب سرخ و هلال احمر خاورمیانه و شمال آفریقا با حضور نزدیک به چهل کشور و سازمان بین المللی به میزبانی جمعیت هلال احمر در تهران برگزار شد.

در حال حاضر جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران به فعالیت در زمینه حمایت از آسیب دیدگان نظامی و غیرنظامی، آمادگی در برابر سوانح، پاسخگویی در سوانح، کمک به بهداشت و سلامت جامعه، و گسترش اصول هفتگانه نهضت بین المللی صلیب سرخ و هلال احمر ادامه می دهد و در جهت خدمت رسانی مفید و مؤثر در گستره ملی و بین المللی گام برمی دارد.

حسین خطیبی

دکتر حسین خطیبی، دانشمند زبان و ادبیات فارسی، استاد دانشگاه، نویسنده، و شاعر معاصر بود که بیش از شش دهه از عمر خویش را در راه خدمت به زبان و ادبیات فارسی و فرهنگ ایرانی گذراند. همچنین بیش از سه دهه مدیریت و همکاری افتخاری با جمعیت شیرخورشید سرخ ایران و چهار دوره وکالت و نیابت ریاست مجلس شورای ملی را بر عهده داشت و همه این موارد، از وی انسانی فرهیخته و

عالی‌مقام ساخته بود. وی شخصیتی آرام، متین، باوقار، و مبادی آداب داشت و بسیار نیکان‌دیش بود. این ادیب شایسته و نیکو‌کردار، از مفاخر ملی معاصر بود که از محضر درس بزرگان ادب ایران‌زمین کسب فیض، و نیز شاگردان بی‌شماری را تربیت کرده بود. استاد خطیبی تا آخر عمر پُربُرت خود نیز به آموزش و پرورش علاقه‌مندان زبان و ادب فارسی توجه ویژه‌ای داشت.

دکتر خطیبی در ۱۲۹۵ در تهران متولد شد. پدرش، شیخ محمدعلی نوری، سال‌ها نایب‌التولیه و مدرس مدرسه مروی بود. وقتی به سن رشد رسید، وارد مکتب‌خانه شد و پس از آن در مدرسه ثریا به تحصیل پرداخت. ده‌ساله بود که پدرش دار فانی را وداع گفت و نیابت تولیت مدرسه مروی به شخص دیگری واگذار شد. از آن پس، روزگار سختی را گذراند و دوره متوسطه را در مدرسه اقدسیه و دارالفنون طی کرد.

وی در ۱۳۱۳ هم‌زمان با تأسیس دانشگاه تهران، وارد دارالمعلمین عالی شد و پس از انتقال استادان به دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، وارد این دانشکده شد. خطیبی در این دوره محضر درس بزرگانی همچون محمدتقی بهار، بدیع‌الزمان فروزانفر، محمدحسین فاضل‌تونی، عبدالعظیم قریب، و ابراهیم پورداود را درک کرد، در مکتب آنان پرورش یافت، و دانشنامه لیسانس گرفت. در ۱۳۱۶ دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه تهران تأسیس شد و عده معدودی که دارای ذوق و استعداد بودند برای تحصیل در دوره مذکور پذیرفته شدند. حسین خطیبی، محمد معین، ذبیح‌الله صفا، و پرویز ناتل خانلری دانشجویان اولین دوره دکترای ادبیات فارسی بودند.

حسین خطیبی موفق شد در ۱۳۱۸ درس‌های دوره دکتری را به پایان برساند و به تألیف و تنظیم رساله دکتری بپردازد و پس از پنج سال «تاریخ تطور نثر فارسی» را با راهنمایی ملک‌الشعرای بهار به رشته تحریر درآورد که با قید «بسیار خوب» پذیرفته شد. همچنین پس از پایان دوره لیسانس، به‌عنوان دبیر در دانشگاه تهران تدریس کرد و پس از فارغ‌التحصیلی در مقطع دکتری نیز نخست دانشیار شد و در ۱۳۳۰ پس از درگذشت ملک‌الشعرای بهار، کرسی و مقام استادی ایشان به خطیبی تفویض شد. همچنین در کنار شغل دانشگاهی، مشاغل دیگری را عهده‌دار شد. چندی ریاست کتابخانه دانشکده حقوق با او بود، بعد مدیریت روزنامه

رسمی کشور را بر عهده داشت، و در دوران نخست‌وزیری دکتر مصدق نیز مدیرکل دفتر وی بود. همچنین ضمن ارتباط نزدیک با علامه علی‌اکبر دهخدا، مقدمات آماده‌سازی لغت‌نامه را فراهم کرد و در تقدیم طرحی به منظور طبع و نشر آن با بودجه مجلس شورای ملی (دوره چهاردهم) همت گماشت و مقدمه چاپ نخست جلد اول لغت‌نامه را نگاشت.

دکتر خطیبی از اوان جوانی تا واپسین سال‌های عمر، در حفظ و نقل اشعار شاعران و نقد و تتبع آثارشان نزد ادبا پُرآوازه بود. بارها قریحه شاعری خود را آزمود و در دو دهه پایانی عمر پربرکتش، چند منظومه به رشته نظم کشید که از آن میان، منظومه مفصل او در فرهنگ ایران و نقش زبان فارسی در گسترش آن، با عنوان «ای زبان پارسی افسونگری» قابل ذکر است (تربابی، ۱۳۸۰، ص ۳۱۵). در زمینه نثر نیز کتاب ارزشمند فن نثر در ادب پارسی^۱ را که به توصیه ملک‌الشعرا بهار در دو جلد به نگارش درآورد، در ردیف آثار ادبی ماندگار جای دارد.

در سال ۱۳۲۶ به تشویق دکتر عبدالله معظمی، به سوی جمعیت شیروخورشید سرخ (هلال احمر کنونی) کشیده شد. در ۱۳۲۷ به عضویت هیئت‌مدیره و از اردیبهشت ۱۳۲۸ به سمت مدیرعامل کل جمعیت مذکور برگزیده شد و همکاری افتخاری خود را تا اسفند ۱۳۵۷ ادامه داد. حسن مدیریت دکتر خطیبی در جمعیت، موجب رشد و شکوفایی آن در ابعاد مختلف شد. وی توانست در حوزه ملی، به سرعت ده‌ها بیمارستان، درمانگاه، آموزشگاه، مؤسسه خیریه، و مرکز انتقال خون را در شهرها و روستاهای کشور تأسیس کند. همچنین با عشق و علاقه وافر به کار داوطلبانه و افتخاری، به شکل‌گیری مؤسسات تحقیقاتی نظیر مرکز مبارزه با سل، مؤسسه ساخت دست‌وپای مصنوعی، و مرکز مبارزه با سرطان کمک شایانی کرد. علاوه بر این، در دوران مدیریت دکتر خطیبی، اداره اکثر بیمارستان‌ها و مراکز درمانی وزارت بهداشتی در شهرستان‌ها و روستاها، به جمعیت شیروخورشید سرخ واگذار شد. جمعیت توانست در سطح بین‌المللی نیز جایگاهی مناسب با شأن و منزلت ایران به‌دست آورد و بیمارستان‌های بسیاری را در شیخ‌نشین‌های حاشیه خلیج فارس تأسیس کند و در دوران حج نیز مصدر خدمات ارزشمندی شود.

دکتر خطیبی در ۱۳۴۲ در دوره بیست‌ویکم مجلس شورای ملی، از طرف مردم لار

۱. خطیبی، حسین (۱۳۶۶). فن نثر در ادب پارسی. تهران: زوار.

وارد مجلس شد و در همان دوره به نیابت‌ریاست منصوب شد و در ادوار بیست‌ودوم تا بیست‌وچهارم از طرف مردم تهران انتخاب شد و همچنان وکیل و نایب‌رئیس اول مجلس بود.

استاد خطیبی دانشمندی توانا، ادیبی برجسته، و مدیری کاردان بود و پس از سال‌ها خدمت و تلاش صادقانه، در ۳۱ شهریور ۱۳۸۰ پس از طی یک دوره بیماری، به رحمت ایزدی پیوست. نامش ماندگار، راهش پایدار، و روانش شاد.

درباره این کتاب

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، سازمان‌ها، مؤسسات، و افراد بسیاری به گردآوری و تدوین تاریخ معاصر ایران به روش‌های مختلف پژوهشی اقدام کردند. عده‌ای با مراجعه به اسناد و کتاب‌ها، به تاریخ‌نگاری پرداختند و گروهی نیز به مقوله تاریخ شفاهی توجه نشان دادند و مصاحبه با شخصیت‌های منشأ اثر در دوران معاصر را دستور کار خود قرار دادند. در این میان، سازمان اسناد ملی ایران^۱، با تأسیس اداره آرشیو شفاهی^۲ در سال ۱۳۷۱ این فعالیت را آغاز کرد. طی سال‌های اخیر، مصاحبه‌های متعددی با شخصیت‌های علمی، سیاسی، فرهنگی، و هنری معاصر صورت گرفته است که مصاحبه با ادیبان، نویسندگان، شاعران، و استادان دانشگاه از آن جمله است.

تدبیر ماندگار: مصاحبه تاریخ شفاهی با دکتر حسین خطیبی، حاصل گفت‌وگویی نوزده‌ساعته با ایشان، در یازده جلسه است که از دی ۱۳۷۶ در منزل مصاحبه‌شونده آغاز شد و شهریور ۱۳۷۷ به پایان رسید، اما چاپ و انتشار آن، در سال جاری میسر شد. این گفت‌وگو در قالب یک مصاحبه تاریخ شفاهی توسط اینجانب انجام شده است.

شیوه تنظیم مطالب

- در تنظیم و آماده‌سازی خاطرات دکتر حسین خطیبی نکات زیر رعایت شده است:
- مصاحبه‌ها پس از آماده‌سازی، مقابله و ویرایش اولیه شده است؛
 - سؤالات مصاحبه‌گر در متن، به صورت برجسته (Bold) حروف‌نگاری شده است؛

۱. سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران کنونی

۲. گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری- شنیداری کنونی

- صورت اصلی عبارات، به دلیل پابندی به اصول تاریخ شفاهی، حفظ شده است؛
- تدوین به گونه‌ای صورت گرفته که فضای مصاحبه، برای خواننده مجسم شود؛
- به منظور حفظ سندیّت مصاحبه، ویراستاری متن کتاب، طبق اصول ویرایش در تاریخ شفاهی، انجام شده است؛
- در فصل‌بندی، ترتیب و توالی تاریخی فعالیت‌های راوی مورد توجه قرار گرفته است؛
- محتوای مصاحبه به تمامی وارد شده و هیچ مطلبی حذف نشده است؛
- مطالب هم‌سنخ به لحاظ محتوایی، گه‌گاه در جلسات متعدد ضبط شده بودند که در تنظیم نهایی، در یک فصل گنجانده شد؛
- عبارات داخل [] از جانب تدوینگر، به منظور کمک به درک بهتر مطلب افزوده شده است؛
- عبارات داخل () توضیحاتی است که از جانب مصاحبه‌شونده داده شده است؛
- به دلیل اینکه خوانندگان مصاحبه‌های تاریخ شفاهی طیف وسیعی را شامل می‌شود، مستندسازی و گویاسازی متن اهمیت بسزایی دارد و سعی شده است برای آشنایی بیشتر با افراد، مکان‌ها، رویدادها، کتاب‌ها، مقاله‌ها، طرح‌های پژوهشی، و وقایع تاریخی ذکر شده در مصاحبه توضیحات بجا، مناسب، و مختصر و مفیدی - تا جایی که شناسایی آن‌ها مقدور بوده است - در پاورقی صفحات درج شود؛
- منابع مورد استفاده تدوینگر به جهت مستندسازی مطالب، در فهرست منابع در انتهای کتاب (به ترتیب الفبایی) درج شده است؛
- شیوه تدوینگر به جهت استناددهی در مقدمه و فصول کتاب و نیز تهیه فهرست منابع، بر اساس نظام ارجاع‌دهی ای‌پی‌ای^۱ صورت گرفته است؛
- کلمه «ساکما» که زیر اسناد در بخش گزیده تصاویر و اسناد درج شده است، کوتاه‌نوشت سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران است؛
- در بخش کارنامه که فعالیت‌های علمی و پژوهشی دکتر حسین خطیبی را شامل می‌شود، کتاب‌ها و مقاله‌های مصاحبه‌شونده - تا حدی که شناسایی آن‌ها مقدور بوده - به تفکیک درج و به ترتیب الفبایی عنوان مرتب شده است؛
- به دلیل اینکه دکتر حسین خطیبی در زمان انتشار کتاب مرحوم شده بودند، متن به رویت همسر مصاحبه‌شونده، سرکار خانم عزت کاشانی رسید و ایشان با انتشار آن موافقت کردند.

نکات کتاب

از جمله مزایای کتاب، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- بیان تاریخچه شکل‌گیری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران؛
- شرح ویژگی‌های تهران در دوره رضاشاه؛
- توضیح درباره مکتب درس بزرگان ادب معاصر در دانشگاه تهران؛
- اشاره به روند فعالیت‌های مؤسساتی نظیر فرهنگستان ایران، مؤسسه وعظ و خطابه، و روزنامه رسمی؛
- بیان پیشینه کمیته بین‌المللی و اتحادیه بین‌المللی صلیب‌سرخ؛
- شرح آشنایی با جمعیت شیروخورشید سرخ ایران و نخستین اقدامات در این جمعیت؛
- توضیح در خصوص گسترش روزافزون فعالیت‌های شیروخورشید سرخ در ابعاد مختلف؛
- اشاره به موقوفات جمعیت و وقف‌کنندگان و نیکوکاران برجسته؛
- توضیح درباره احزاب فعال در مجالس بیست‌ویکم تا بیست‌وچهارم؛
- شرح نحوه تصویب لایحه کاپیتولاسیون در مجلس و حاشیه‌های پیرامون آن.

تشکر و قدردانی

لازم است از بزرگوارانی که در تدوین این اثر کمک شایانی نمودند، تشکر و قدردانی کنم. سرکار خانم عزت کاشانی، همسر دکتر خطیبی که با نیک‌اندیشی متن کتاب را بازخوانی کردند؛ آقای غلامرضا عزیزی، رئیس پژوهشکده اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛ دوست و همکار عزیزم، خانم شفیقه نیک‌نفس، رئیس گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری و شنیداری که زحمت بازبینی کتاب را تقبل کردند؛ دوستان خوبم خانم‌ها فاطمه نورائی‌نژاد، آزاده نباتچیان، و زهرا گودرزی که در انجام امور مربوط به تصحیح، تایپ و نسخه‌خوانی متن مرا یاری دادند. از حمایت‌های خانم دکتر نرگس نشاط، مدیر کل آموزش و پژوهش کتابداری سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، و نیز همکاری‌های خانم دکتر زهرا عالمی، رئیس انتشارات سازمان، آقای دکتر علی صادق‌زاده وایقان، آقای پرویز بختیاری، آقای شهرام چوپان، خانم آرزو تجلی، خانم فروزان رضایی‌نیا، خانم شیوا باقری و

خانم دکتر صدف نعیمی برای به نتیجه رساندن و نیز آقای مهدی ادیبی برای چاپ این اثر سپاسگزارم.

امید است کتاب حاضر مورد توجه استادان و دانشجویان زبان و ادبیات فارسی و نیز علاقه‌مندان به پژوهش در زمینه فعالیت‌های اجتماعی در سازمان‌های مردم‌نهاد قرار گیرد و سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران را از پیشنهادها و راهنمایی‌های ارزنده در زمینه اجرای سایر طرح‌های پژوهشی، بهره‌مند سازند.

پیمانہ صالحی^۱